Poliisijohtaja Sanna Heikinheimo 2.6.2020

Eduskunta
Hallintovaliokunta
HaV@eduskunta.fi

ASIANTUNTIJALAUSUNTO HALLINTOVALIOKUNNALLE AL-HOLIN LEIRILTÄ PALANNEISTA (O 43/2020 vp)

1. Yleistä

Eduskunnan hallintovaliokunta on pyytänyt Poliisihallitusta etäkuultavaksi ja kirjallista asiantuntijalausuntoa kokoukseensa keskiviikkona 3.6.2020 kello 11.15 Al-Holin leiriltä palanneisiin liittyen.

Suomesta on matkustettu Syyrian ja Irakin konfliktialueelle jo vuodesta 2012 lähtien ja sieltä on palannut tähän mennessä yli 20 henkilöä. Suomessa on varauduttu konfliktialueilla olevien suomalaisten mahdolliseen palauttamiseen ja palaamiseen viranomaisyhteistyönä jo pitkään. Yleisellä tasolla voidaan sanoa, että viranomaisten suunnitelmat pohjautuvat Sisäministeriön julkaisemaan palaajatoimintamalliin, joka hyväksyttiin sisäisen turvallisuuden ja oikeudenhoidon ministeriryhmässä vuonna 2017. Sen mukaan viranomaiset, kunnat ja järjestöt toimivat yhteistyössä varmistaen palaajille riittävän tuen suomalaiseen yhteiskuntaan kotoutumiseksi. Rikoksiin syyllistyneiden osalta pyritään varmistamaan rikosvastuun toteutuminen.

Al-Holin leirillä on ollut arviolta kymmenkunta suomalaista aikuista ja noin 30 lasta. Leirillä olevien tilannetta on selvitetty ulkoministeriön johdolla vuodesta 2019 alkaen. Sisäministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö, poliisi ja useat muut viranomaiset ovat osallistuneet mahdolliseen palaamisen valmisteluun. Suomen poliisilla ei ole toimivaltuuksia toimia esimerkiksi Syyriassa, joten poliisin valmistelutyö on koskenut poliisin lakisääteisten tehtävien suorittamista Suomessa. Tilanteen ratkaisemisessa hallituksen ja viranomaisten toiminnan lähtökohtana on ollut oikeuskanslerin 10.10.2019 tekemä ratkaisu, jonka mukaan lapsia tulisi auttaa mahdollisuuksien mukaan. Myös Suomen ratifioimat kansainväliset sopimukset velvoittavat viranomaiset avustamaan lapsia. Lisäksi hallitus antoi 16.12.2019 linjauksen suomalaisten kotiuttamisesta Al-Holin leiriltä. Linjauksen pohjalta annettiin valtioneuvoston periaatepäätös 19.12.2019. Kaksi suomalalaislasta kotiutettiin Al-Holin leiriltä 21.12.2019.

2. Yksityiskohtaisia huomioita palaajiin liittyen

Poliisi ei ole ollut Al-Holin leiriltä palaajiin liittyvissä kysymyksissä päätöksentekoviranomainen. Suomalaisten avustamiseen ulkomailla ja mahdolliseen Suomeen kotiuttamiseen liittyvissä asioissa toimivaltainen viranomainen on ulkoministeriö. Poliisin päävastuu asiassa on huolehtia yleisestä järjestyksestä ja turvallisuudesta Suomessa sekä muun muassa tehdä esitutkintalain mukainen esiselvitys palaajien osalta.

Sisäisen turvallisuuden osalta viranomaiset ovat varautuneet mahdollisiin konfliktialueilta palaajiin ja asiassa on tehty tiivistä moniammatillista viranomaisyhteistyötä. Todettakoon, että poliisi on yksi toimija kokonaisuudessa ja palaavien tarpeet ovat pitkälti muiden viranomaisten ja toimijoiden tukeen liittyviä. Asia tulee vaatimaan vuosien pitkäjänteistä ja suunnitelmallista moniviranomaisyhteistyötä, jonka toteuttamiseksi tarvitaan riittäviä viranomaisten resursseja.

3. Turvallisuusuhkiin varautuminen

Yleisellä tasolla poliisin rooli terrorismintorjunnassa sekä poliisin sisäinen työnjako ilmenee lainsäädännön lisäksi terrorismin torjunnan strategiasta sekä sisäministeriön määräyksestä.

Keskusrikospoliisi vastaa osaltaan rikosten ennalta estämisestä sekä terrorismirikosten tutkinnasta. Poliisilaitokset vastaavat alueellaan ennalta estävästä työstä, antavat operatiivisen vasteen ja toimivat paikallisesti yhteistyössä muiden viranomaisten kanssa.

Poliisihallinnossa on vakiintuneet toimintamallit terrorismintorjunnassa ja huolta aiheuttavien henkilöiden suhteen. Suojelupoliisi, Keskusrikospoliisi ja paikallispoliisi tekevät jatkuvaa ja kiinteää yhteistyötä. Näin on tehty myös liittyen Suomen viranomaisten tiedossa olevien Al-Holin leiriläisten suhteen. Siitä lähtien kun konfliktialueelle matkustaneet henkilöt on tunnistettu, on heistä ja heidän toiminnastaan kerätty tietoa, jotta mahdollisen palaamisen yhteydessä viranomaisilla on tietoa palaajista heidän muodostaman turvallisuusuhkan arvioimiseksi ja toisaalta mahdollisen esitutkinnan käynnistämiseksi. Poliisi suhtautuu vakavasti Suojelupoliisin kertomiin palaajien muodostamiin mahdollisiin turvallisuusuhkiin.

Viranomaiset arvioivat jokaisen palaajan kohdalla henkilön tukitarpeet yksilökohtaisesti. Samalla tavoin jokaisen henkilön kohdalla turvallisuuteen liittyvät näkökohdat arvioidaan erikseen. Suojelupoliisi, Keskusrikospoliisi ja paikallispoliisi tekevät kohdehenkilöiden seurannassa tiivistä yhteistyötä ja tekevät kaikkensa erilaisten uhkien torjumiseksi. Avoimissa yhteiskunnissa, toimivaltuudet ja resurssit huomioiden, viranomaisten keinot ihmisten valvontaan ovat kuitenkin luonnollisesti rajalliset.

Poliisi seuraa jatkuvasti turvallisuuden tilannekuvaa. Poliisilla ei ole tiedossa nyt palanneisiin liittyvää akuuttia turvallisuusuhkaa. Mahdollisesti ilmeneviin uhkiin varaudutaan poliisin käytettävissä olevilla toimivaltuuksilla. Poliisilain (872/2011) toimivaltuudet ovat käytettävissä rikosten ennalta estämiseksi ja paljastamiseksi. Tilanteissa, joissa esitutkintalain tarkoittama syytä epäillä -kynnys ylittyy, toimivaltuudet määritellään esitutkintalaissa (805/2011) ja pakkokeinolaissa (806/2011).

Poliisin tehtävänä on puuttua kaikkiin palaamisesta mahdollisesti aiheutuviin turvallisuusuhkiin Suomessa, oli kyse sitten palaajista, heidän lähipiiristään tai muista toimijoista. Poliisi puuttuu tarvittaessa huhujen ja väärien tietojen levittämiseen rikosten ennalta estämiseksi sekä yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi.

Poliisi osallistuu tarvittaessa kansalaiskeskusteluihin rikosten ennalta estämiseksi sekä yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi. Tarvittaessa poliisi muistuttaa lain mukaan rangaistavista teoista ja poliisin puuttumisvelvollisuudesta.

4. Al-Holin leiriltä 31.5.2020 palanneet perheet

Ulkoministeriö on informoinut poliisia helmi-, huhti- ja toukokuussa 2020 siitä, että Al-Holin leiriltä on poistunut (”paennut”) suomalaisia perheitä, joiden todennäköisenä tavoitteena on palata Suomeen. Tapaamisissa on todettu ulkoministeriön toimivan asiassa toimivaltaisena viranomaisena konsulipalvelulain nojalla ja poliisin toiminta alkaa palaajien saapuessa Suomeen. Poliisin toimesta on informoitu ulkoministeriötä siitä, että poliisi tarvitsee 3 vuorokautta aikaa toiminnan organisointiin lentokentällä, mikäli ulkoministeriö saa ennakkoon tiedon mahdollisesta paluusta ja matkareitistä Suomeen ja poliisilta pyydetään asiassa virka-apua.

Maalis-huhtikuussa 2020 ulkoministeriö ilmoitti, että Al-Holin leiriin liittyvät mahdolliset kotiuttamistoimet ovat pysähdyksissä koronatilanteen vuoksi ja asiaan palataan, mikäli tilanne muuttuu. Todettakoon, että poliisin edustajat eivät ole toimineet ulkomailla Al-Holin leiriin liittyen tai olleet yhteydessä leirillä oleviin perheisiin. Suomessa olevien perheiden läheisten yhteydenotot on ohjattu ulkoministeriölle.

Torstaina 28.5.2020 iltapäivällä ulkoministeriö kutsui koolle kokouksen, jossa osallistujille kerrottiin, että Al-Holin leiriltä poistuneita suomalaisia perheitä on mahdollisesti palaamassa Suomeen sunnuntaina 31.5.2020. Aikataulu oli riippuvainen Turkin viranomaisten toiminnasta, josta poliisilla ei ole tarkempaa tietoa. Ulkoministeriö kertoi avustansa perheitä konsulipalvelulain velvoitteiden mukaisesti.

Poliisi käynnisti oman valmistelunsa ja toiminnan, jossa hyödynnettiin aiemmin laadittuja ja osittain hyödynnettyjä operatiivisia suunnitelmia. Suunnitelmien yksityiskohtia ei voi turvallisuussyistä avata, mutta pääsääntöisesti poliisin toimintamalli oli sama kuin joulukuussa 2019 Al-Holin leiriltä saapuneiden lasten kotiuttamisen yhteydessä. Poliisin toiminta keskittyi yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseen sekä sosiaali- ja terveysviranomaisten, joille vastuu palaajiin liittyen kotimaassa siirtyi, auttamiseen virka-apupyynnön lisäksi.

Lentokentällä 31.5.2020 tapahtuneessa toiminnassa poliisi siis antoi virka-apua sosiaali- ja terveysviranomaisille. Poliisin edustajat tapasivat perheet lentokentällä lyhyesti ja vastasivat palaajien kuljetuksista lentokentältä sijoituspaikkoihin. Palaajina oli kolme perhettä.

Poliisi ei voi kommentoida tarkemmin yksittäisten perheiden tai henkilöiden asioita tai esimerkiksi sitä, missä kunnassa kyseiset palaajat tulevat asumaan. Viranomaisten yhteisenä tavoitteena on turvata lasten etu ja yksityisyys, jotta he voisivat tapauskohtaisesti harkittujen tukitoimien turvin palata normaaliin elämään. Onnistunut sopeutuminen yhteiskuntaan on koko yhteiskunnan etujen mukaista.

Keskusrikospoliisi tekee jokaisesta Al-Holin leiriltä nyt palanneesta yli 15-vuotiaasta suomalaisesta esitutkintalain mukaisen esiselvityksen. Selvityksessä kartoitetaan palaajan roolia mahdollisessa esitutkinnassa. Esiselvityksen jälkeen mahdollisesta esitutkinnan aloittamisesta neuvotellaan valtakunnansyyttäjän toimiston kanssa. Tämä on vakiintunut käytäntö niissä tilanteissa, joissa epäilty rikos on tapahtunut ulkomailla.

Poliisilla on oikeus ottaa henkilö kiinni rikoksesta epäiltynä esitutkintalain puitteissa sekä rikoksilta ja häiriöiltä suojaamiseksi poliisilain perusteella. Esiselvitysvaiheessa pakkokeinolain mukainen kiinniotto ei ole mahdollinen.